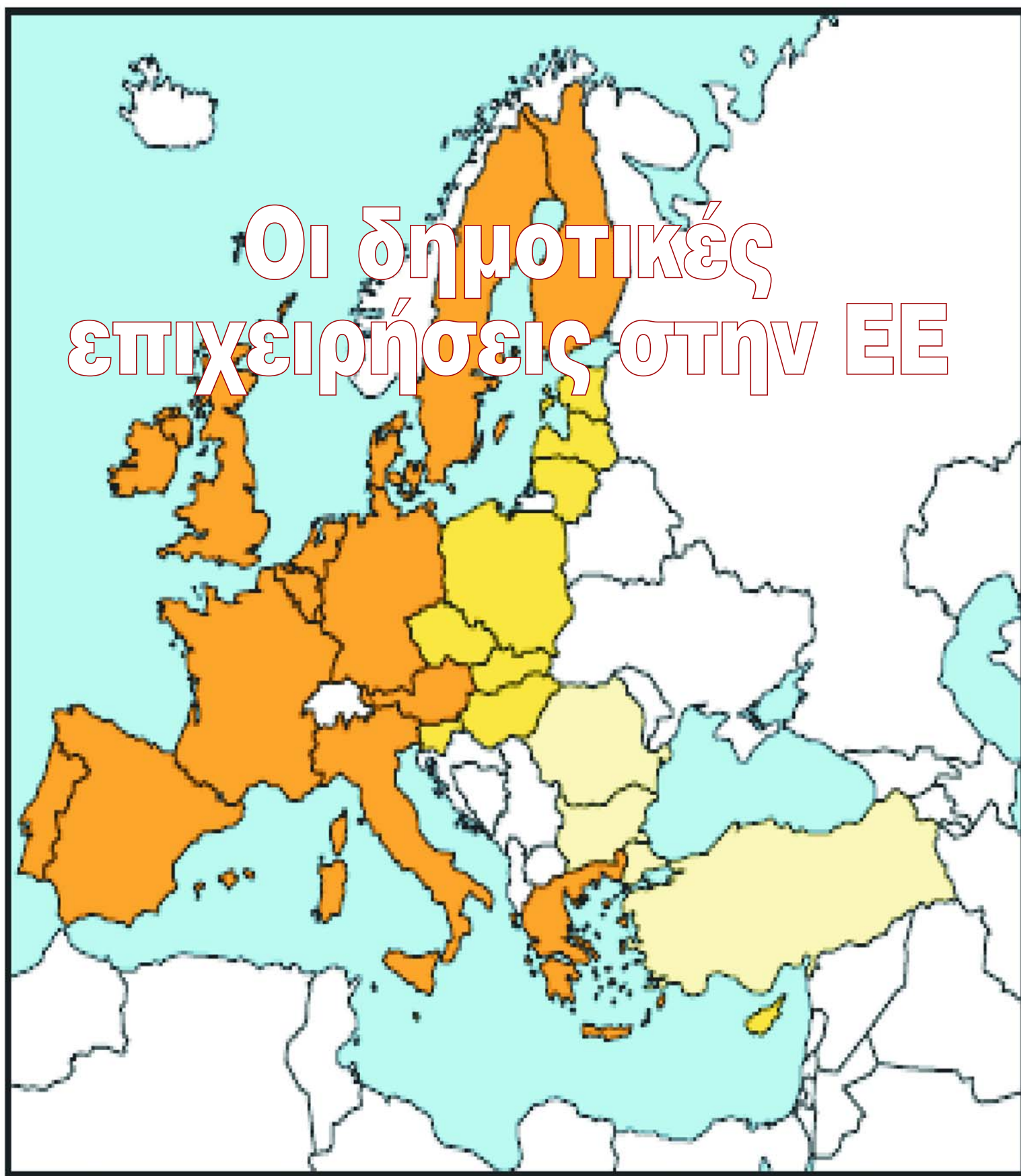

Εισαγωγή

Η περίοδος που διανύουμε είναι μία περίοδος αλλαγών. Πολλά από τα «παραδοσιακά» μονοπώλια καταργήθηκαν ή πρόκειται να καταργηθούν. Νέες αγορές ανοίγουν και νέοι παίκτες εισέρχονται στο παιχνίδι. Η πολιτική της Ε.Ε. όσον αφορά στον ανταγωνισμό, προωθεί σχετικά μέτρα σε τομείς όπως η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, οι τηλεπικοινωνίες, τα μαζικά μέ-

Ως δημοτική επιχείρηση νοείται μια συλλογική οντότητα με συγκεκριμένο έργο κοινού ενδιαφέροντος, όπου τουλάχιστον το 50% του κεφαλαίου της ανήκει σε έναν ή παραπάνω Ο.Τ.Α. ή λιγότερο από το 50%, εφόσον αυτοί οι Ο.Τ.Α. διατηρούν, πρακτικά, ουσιαστικό έλεγχο στις δραστηριότητες της επιχείρησης

σα μεταφοράς και το φυσικό αέριο. Τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής είναι ότι δημιουργούνται νέα προϊόντα και υπηρεσίες, καινούργιες δομές εμφανίζονται στις κλαδικές και τοπικές αγορές, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται και νέοι μηχανισμοί διαμόρφωσης τιμών.

Σε αυτό το νέο και συνεχώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο καλούνται να κινηθούν οι δημοτικές επιχειρήσεις. Για να μπορέσουν να επιβιώσουν θα πρέπει να καλύψουν τη νέα ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών που δημιουργείται, να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους, αλλά και να τις προσφέρουν σε ανταγωνιστικές τιμές. Για να το πετύχουν αυτό θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν την οργανωτική τους δομή, τους επιχειρησιακούς τους στόχους, την προσήλωση τους στην εξυπηρέτηση του πολίτη και με λίγα λόγια να κατευθυνθούν προς την αύξηση της αποδοτικότητάς τους.

Για την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους, οι δημοτικές επιχειρήσεις χρειάζονται επίσης παρεμβάσεις προς τη δημιουργία ενός νέου ευρωπαϊκού και εθνικού θεσμικού πλαισίου, που θα εγγυάται την ευελιξία, τις αρμοδιότητες, τις υποχρεώσεις αλλά και την «ελεύθερη» επιλογή των Ο.Τ.Α. όσον αφορά στη διαχείριση των δημοτικών τους επιχειρήσεων.

Παρά τις όποιες προσπάθειες εξυγίανσης του συστήματος στον πρόσφατα κατατεθειμένο, από το ΥΠΕΣΔΔΑ, Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, η Ελλάδα παραμένει έξω από την προβληματική αυτή που αναπτύσσεται σε ευρωπαϊ-

κό επίπεδο. Η κεντρική διοίκηση συνεχίζει να συμπεριφέρεται ως ηλίκωμένη επαρχιώτισσα γεροντοκόρη, που ζει μακριά από τις εξελίξεις, κάθε νέο φοβάται ότι απειλεί την «αγνότητα» της (που κανέναν πλέον δεν ενδιαφέρει) και σωρεύει ότι χρήσιμο ή άχρηστο μπορεί στα σκουριασμένα μπαούλα της εμπλουτίζοντας την προίκα (που ποτέ δε θα διαθέσει).

Αντικείμενο του άρθρου αυτού είναι να συνεισφέρει στο διάλογο που άνοιξε με την κατάθεση του νέου Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων. Το παρόν κείμενο αποτελεί περίληψη σχετικής έρευνας που διενεργήθηκε από την Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. Προσπαθεί να περιγράψει την ευρωπαϊκή εμπειρία από τις δημοτικές επιχειρήσεις, με στόχο όχι την αντιγραφή αλλά τον εμπλουτισμό της σχετικής συζήτησης.

Στο πλαίσιο ενός άρθρου είναι αδύνατον να καλυφθεί το σύνολο της εμπειρίας και του προβληματισμού που έχει αναπτυχθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με τις δημοτικές επιχειρήσεις. Οι επιλογές που έγιναν από τους συγγραφείς αφορούν ορισμένα θέματα αιχμής. Το άρθρο ξεκινάει με μία σύντομη παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων, καθώς και με μία αποτύπωση της σημερινής κατάστασης. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν τα αντικείμενα και οι δραστηριότητες των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων, ενώ στο τέταρτο το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο κινούνται και λειτουργούν. Τα επόμενα κεφάλαια είναι αφιερωμένα σε «οικονομικά» θέματα, όπως είναι η σύνθεση του κεφαλαίου τους, η διαχείριση και η σχέση τους με τις Σ.Δ.Ι.Τ. Στα δύο τελευταία κεφάλαια γίνεται προσπάθεια να συγκριθεί η ευρωπαϊκή εμπειρία με την ελληνική πραγματικότητα, αλλά και με τις διατάξεις που καθορίζει ο νέος Κ.Δ.Κ.

1. Ιστορική πορεία

Στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, που έχουν μεγάλη παράδοση σε αποκεντρωτικές λειτουργίες, οι δημοτικές επιχειρήσεις λειτουργούν ήδη από το τέλος του 19ου αιώνα. Σε ορισμένες περιπτώσεις το νομικό πλαίσιο, στο οποίο αυτές λειτουργούν, έχει πρόσφατα ανανεωθεί και εκσυγχρονιστεί. Αν και οι δημοτικές επιχειρήσεις ως οργανισμοί έχουν μεγάλη ιστορία, η ανάπτυξή τους ωστόσο, ξεκίνησε τις δεκαετίες 1980 και 1990. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη αυτή έπαιξε η παγίωση των πολιτικών αποκέντρωσης στις περισσότερες χώρες - μέλη της Ε.Ε. και ο

καθορισμός του νομικού πλαισίου μέσα στο οποίο αυτές λειτουργούν.

2. Η σύγχρονη εικόνα των Ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων

Οι δημοτικές επιχειρήσεις στην Ε.Ε. έχουν έναν ιδιαίτερο βάρος. Αυτό προκύπτει από τα συνολικά μακροοικονομικά μεγέθη που διαχειρίζονται. Δέκα έξι χιλιάδες (16.000) δημοτικές επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν κύκλο εργασιών 140 δισεκατομμύρια € και 1,1 εκατομμύρια εργαζόμενους.

Ο αριθμός των αναγνωρισμένων δημοτικών επιχειρήσεων ποικίλλει σημαντικά από χώρα σε χώρα, από 60 στη Σλοβενία σε 2.400 στην Πολωνία, με επτά χώρες να έχουν περισσότερες από ή κοντά στις 1.000 (Γερμανία, Φιλανδία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Πολωνία, Σουηδία). Η αναλογία των δημοτικών επιχειρήσεων ως προς τον αριθμό των κατοίκων είναι επίσης μια καλή ένδειξη του μεγέθους τους: για παράδειγμα, η αναλογία στην Εσθονία και τη Λετονία είναι μικρότερη από 10.000 (6.200 και 3.600 αντίστοιχα), σημαντικά μικρότερη από το μέσο όρο της Ένωσης συνολικά (49.300).

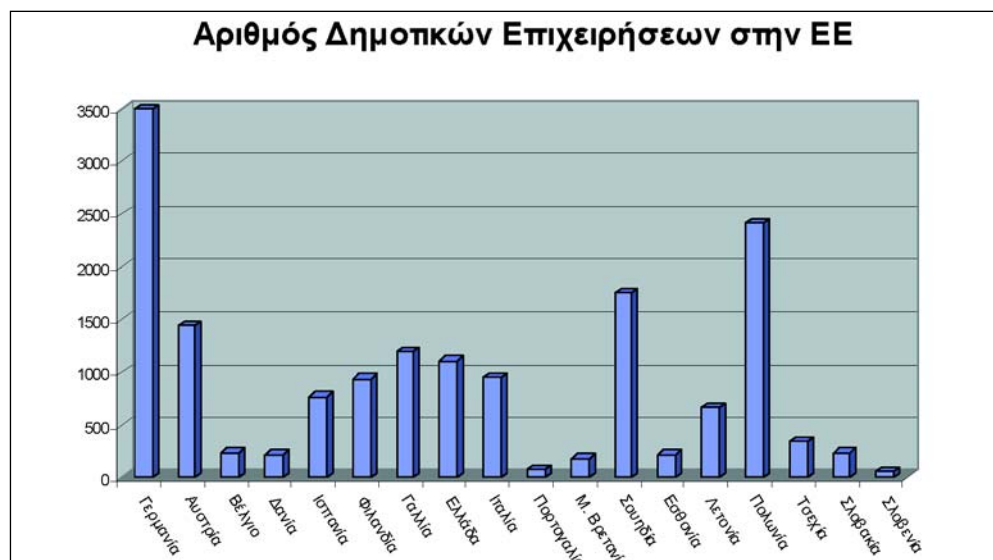
Πίνακας 1

Χρόνος δημιουργίας των πρώτων δημοτικών επιχειρήσεων στα κράτη -μέλη της Ε.Ε.

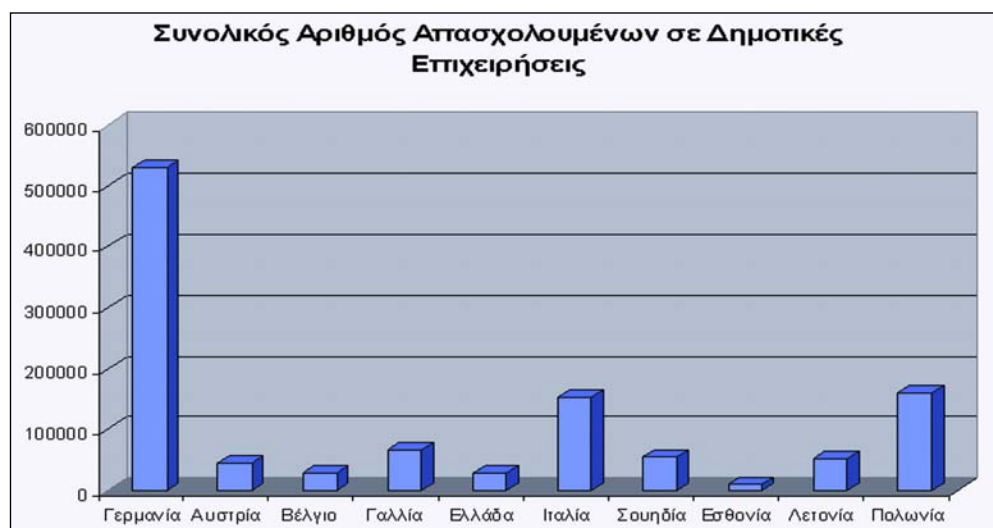
ΧΩΡΕΣ	Πρώτη Δημιουργία
Αυστρία	1960
Βέλγιο	Τέλη 19ου αιώνα
Γαλλία	1926
Γερμανία	Δεκαετία 1870
Δανία	1980
Εσθονία	1996
Ηνωμένο Βασίλειο	1989
Ισπανία	1900
Ιταλία	1990
Λετονία	2001
Λιθουανία	2001
Ουγγαρία	Ανάμεσα 1989 και 1991
Πολωνία	1996
Πορτογαλία	1984
Σλοβενία	1993
Σουηδία	1870
Φιλανδία	Τέλη 19ου αιώνα

πηγή:DEXIA

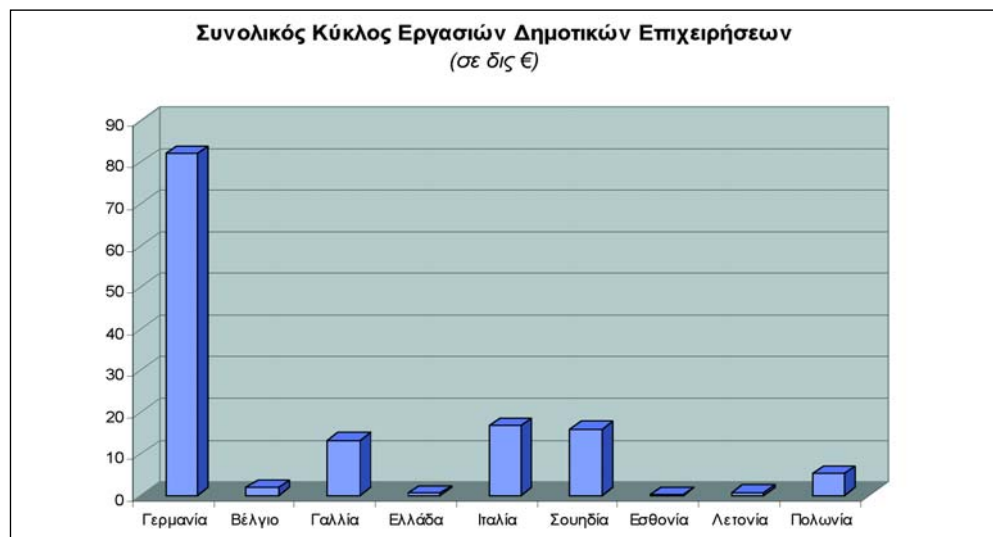
Γράφημα 1

Γράφημα 2

Γράφημα 3

3. Το Αντικείμενο των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων

Οι δημοτικές επιχειρήσεις παίζουν σημαντικό, αν όχι κυρίαρχο ρόλο, στην τοπική ανάπτυξη αλλά και στην παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των πολιτών. Οι βασικοί τομείς που δραστηριοποιούνται οι ευρωπαϊκές δημοτικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε οκτώ (8) μεγάλα πεδία: **οικονομική ανάπτυξη, τουρισμός, αστική ανάπτυξη και δημόσια υποδομή, ύδρευση και παραγωγή ενέργειας, δίκτυα παροχών, προστασία περιβάλλοντος, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες και άλλες υπηρεσίες**, αντιπροσωπεύοντας συνολικά πάνω από 30 τομείς αρμοδιοτήτων, οι περισσότερες από τις οποίες παραδοσιακά ανήκουν στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι στις αρμοδιότητες των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων ο κοινωνικός τομέας και ιδιαίτερα οι υπηρεσίες κοινωνικής αλληλεγγύης έχουν πολύ περιορισμένο ρόλο και συναντώνται σε ορισμένες μόνο χώρες, όπως το Βέλγιο, η Ηνωμένο Βασίλειο και η Λετονία.

Οι ευρωπαϊκές δημοτικές επιχειρήσεις εμπλέκονται, όπως προαναφέραμε, σε 30 περίπου διαφορετικές δραστηριότητες οκτώ μεγάλων τομέων. Παρόλα αυτά συχνά επεκτείνονται σε δραστηριότητες που άλλοτε αποτελούσαν αντικείμενα μόνο του ιδιωτικού τομέα (τηλεπικοινωνίες, ελεγκτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες στην Εσθονία, Γερμανία, Λετονία, Σλοβακία και Σουηδία). **(Πίνακας 2)**

Σε μερικές χώρες μια δημοτική επιχείρηση μπορεί να έχει διαφορετικού είδους δραστηριότητες (βλέπε Βέλγιο, Δανία, Φιλανδία, Γερμανία και όλα τα νέα κράτη - μέλη). Για παράδειγμα, οι δημοτικές επιχειρήσεις της Σλοβακίας, δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς, ιδιαίτερα στις μικρές πόλεις, όπου μια ανάλογη επιχείρηση μπορεί να είναι υπεύθυνη για τη συντήρηση του οδικού δικτύου, το δημόσιο φωτισμό, τη συλλογή και επεξεργασία των οικιακών αποβλήτων. Ωστόσο οι δημοτικές επιχειρήσεις της Σλοβακίας, που λειτουργούν σε μεγαλύτερες πόλεις, δραστηριοποιούνται συνήθως σε ένα μόνο τομέα.

Οι δημοτικές επιχειρήσεις μπορούν επιπλέον να δημιουργήσουν θυγατρικές (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο). Σύμφωνα με το νόμο, ένας τέτοιος

Πίνακας 2
Τομείς Δραστηριοτήτων των Ευρωπαϊκών Δημοτικών Επιχειρήσεων

ΧΩΡΕΣ	ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ	Ηλεκτρισμός	Φυσικό αέριο θέρμανση	Αποχέτευση από-βλστα	Οικον. ανάπτυξη χρηματοδοτήσεις	Κοινωνική πρόνοια υγεία	Υδρευση	Δημόσιες μεταφορές	Στέγαση	Τουρισμός	Ενέργεια	Τηλεπικοινωνίες	Πολιτισμός αθλητισμός	Περιβάλλον	Δημόσιοι χώροι	Σχεδιασμός
Αυστρία		X	X	X		X	X	X				X			X	
Βέλγιο		X	X	X	X	X	X					X				
Γαλλία				X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X
Γερμανία				X	X		X	X	X		X	X				
Δανία		X	X	X	X		X	X	X							
Τσεχία		X	X	X			X	X								
Εσθονία		X	X	X		X	X	X	X							
Η.Β					X	X				X						
Ιρλανδία				X	X	X	X	X						X		X
Ισπανία					X		X	X							X	X
Ιταλία				X	X		X	X		X	X				X	X
Λετονία		X	X	X		X	X	X	X		X	X	X			
Λιθουανία		X	X	X		X	X	X		X			X		X	
Ολλανδία				X	X			X			X		X		X	
Ουγγαρία				X		X			X					X	X	
Πολωνία		X	X	X			X	X	X				X			
Πορτογαλία						X		X		X	X		X		X	X
Σλοβακία			X	X		X	X	X	X	X			X		X	
Σλοβενία		X	X	X			X	X							X	
Σουηδία				X	X		X	X	X	X	X					
Φιλανδία				X	X		X	X			X	X				

πηγή: DEXIA

λειτουργικός διαχωρισμός πρέπει να στοχεύει στους κοινωνικούς σκοπούς της επιχείρησης.

4. Το θεσμικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων

Το πεδίο δράσης των δημοτικών επιχειρήσεων εκτείνεται ανάμεσα σε δύο διαφορετικά επίπεδα: οι δημοτικές επιχειρήσεις να μην υπόκεινται στο ιδιωτικό δίκαιο, παράλληλα όμως πρέπει να συμμορφώνονται με συγκεκριμένες αρχές που διέπουν το δημόσιο πλαίσιο στο οποίο και λειτουργούν.

Στις περισσότερες χώρες οι δημοτικές επιχειρή-

σεις είναι αντικείμενο συνδυασμού του κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των κανονιστικών αποφάσεων. Η μορφή που χρησιμοποιείται συνήθως (Αυστρία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Γερμανία, Λετονία, Πολωνία, Σλοβακία) είναι αυτή της Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης, που είναι ταυτόχρονα ευέλικτη και μπορεί να συμβιβάσει το δημόσιο έλεγχο με την ιδιωτική διαχείριση. Η νομοθεσία που αφορά τις δημοτικές επιχειρήσεις είναι πιο πρόσφατη στην Πορτογαλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία, αυτό οφείλεται κυρίως στη νεοφιλελεύθερη πολιτική, λόγω της οποίας η Τοπική Αυτοδιοίκηση είχε την τάση να ιδιωτικοποιεί υπηρεσίες, τις οποίες δε

διαχειριζόταν άμεσα, παραχωρώντας τις εξολοκλήρου σε ιδιωτικές εταιρίες αντί σε αντίστοιχες δημόσιες.

Σχεδόν σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οργάνωση και η λειτουργία των δημοτικών επιχειρήσεων είναι αντικείμενο του ιδιωτικού δικαίου. Αυτό επιτρέπει μια πιο ευέλικτη και αποτελεσματική διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως ενανυσμα για κάθε Ο.Τ.Α. να δημιουργήσει δημοτικές επιχειρήσεις. Γενικά οι ευρωπαϊκές δημοτικές επιχειρήσεις είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. (Πίνακας 3)

Οι Ο.Τ.Α. μπορούν κάποιες φορές να συγχωνεύσουν τις δημοτικές τους επιχειρήσεις (Αυστρία, Γερμανία, Ιταλία, Πολωνία, Σουηδία). Οι εταιρίες αυτές συνήθως συγκεντρώνουν δραστηριότητες πολλών μορφών και μπορούν να ιδρύουν θυγατρικές, στις οποίες το δημοτικό μερίδιο να μην αποτελεί την πλειοψηφία. Οι εταιρίες αυτές συντονίζουν και ελέγχουν τις δραστηριότητες των θυγατρικών τους.

5. Η σύνθεση του κεφαλαίου των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων.

Ως γενικός κανόνας ισχύει ότι το επίπεδο συμμετοχής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στο κεφάλαιο των δημοτικών επιχειρήσεων, δεν καθορίζεται νομικά. Ωστόσο θεσμοθετημένο ποσοστό συμμετοχής υπάρχει σε επτά χώρες: στην Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο τουλάχιστον το 20% του κεφαλαίου πρέπει να ανήκει στους Ο.Τ.Α., 50% στη Γαλλία και 50% στην Ουγγαρία, όσον αφορά τα νοσοκομεία. Ο νόμος καθορίζει επίσης και ανώτερα ποσοστά συμμετοχής για τέσσερις χώρες: στη Δανία η συμμετοχή των Ο.Τ.Α. σε μια δημοτική επιχείρηση δεν μπορεί συνήθως να ξεπερνάει το 49% του κεφαλαίου, ενώ ο νόμος θέτει ως όριο συμμετοχής το 85%, στην περίπτωση της Γαλλίας, καθιστώντας την έτσι τη μοναδική χώρα όπου οι δημοτικές επιχειρήσεις πρέπει να είναι επιχειρήσεις μεικτού κεφαλαίου. Από την άλλη, στην περίπτωση της Πορτογαλίας, ο συνδυασμός δημόσιου - ιδιωτικού κεφαλαίου είναι μια από τις προϋποθέσεις δημιουργίας για μια δημοτική επιχείρηση. Σε αυτές τις συγκεκριμένες περιπτώσεις, η συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή οποιουδήποτε άλλου δημόσιου οργάνου πρέπει να ανέρχεται τουλάχιστον στο 50%.

Πίνακας 3**Η νομική μορφή των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων**

ΧΩΡΕΣ	NOMΙΚΗ ΜΟΡΦΗ
Αυστρία	Ανώνυμες εταιρίες / Εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Βέλγιο	Ανώνυμες εταιρίες / Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οργανώσεις / Εταιρίες συνεταιριστικού χαρακτήρα
Γαλλία	Ανώνυμες εταιρίες
Γερμανία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Δανία	Ανώνυμες εταιρίες/ εταιρίες περιορισμένης ευθύνης /εταιρίες συνεταιριστικού χαρακτήρα /όμιλοι εταιριών κερδοσκοπικού χαρακτήρα
Τσεχία	18 ανώνυμες εταιρίες / 171 εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Εσθονία	Ανώνυμες εταιρίες / Εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Ιρλανδία	Εταιρίες που διέπονται από τον εμπορικό νόμο
Ισπανία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Ιταλία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Λετονία	365 επιχειρήσεις Τ.Α. / 37 ανώνυμες εταιρίες / 258 εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Λιθουανία	Δημοτικές επιχειρήσεις / ανώνυμες εταιρίες/ εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Ολλανδία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Ουγγαρία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης / εταιρίες δημοσίου συμφέροντος
Πολωνία	358 ανώνυμες εταιρίες / 2056 εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Πορτογαλία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Σλοβακία	22 ανώνυμες εταιρίες / 217 εταιρίες περιορισμένης ευθύνης
Σλοβενία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης (πιο σύνθητες)
Σουηδία	Ανώνυμες εταιρίες
Φινλανδία	Ανώνυμες εταιρίες / εταιρίες περιορισμένης ευθύνης

Πηγή:DEXIA

(Πίνακας 4)

Στην πλειοψηφία των δημοτικών επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το κεφάλαιο βρίσκεται αποκλειστικά στα χέρια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία, αλλά και στα νέα κράτη - μέλη). Διαπιστώνεται όμως μια σαφής τάση δημιουργίας μεικτών σχημάτων.

Το ποσοστό των δημοτικών επιχειρήσεων που «ανοίγουν» το κεφάλαιό τους στον ιδιωτικό τομέα βρισκόταν το 1999 στο 10% περίπου και έφτασε στο 20% στην Ευρώπη των 15 μέχρι το 2003, αν και το αντίστοιχο ποσοστό παρουσιάζεται ελαφρώς χαμηλότερο στα νέα κράτη - μέλη. Σε ορισμένες χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Ιταλία) το «άνοιγμα» του κεφαλαίου παρουσιάστηκε μερικές φορές ως ένα πρώτο βήμα προς μια πλήρη ιδιωτικοποίηση, που σπανίως ολοκληρώθηκε, μιας και οι Ο.Τ.Α. επιλέγουν γενικά να διατηρούν τον έλεγχο των επιχειρήσεων στις οποίες έχουν

εναποθέσει τα συμφέροντά τους.

Η Σλοβενία και το Βέλγιο είναι οι μόνες χώρες όπου η συμμετοχή τουλάχιστον δύο Ο.Τ.Α. στο κεφάλαιο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας δημοτικής επιχείρησης.

6. Διοίκηση - Διαχείριση των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων

Τα μέλη των αιρετών συμβουλίων προΐστανται, στις περισσότερες περιπτώσεις, των δημοτικών επιχειρήσεων στο Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Η εκπροσώπηση των μετόχων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα διαχειριστικά όργανα των δημοτικών επιχειρήσεων επίσης ποικίλλει.

Σε ορισμένες περιπτώσεις ισχύει ότι και στις αντίστοιχες άλλων μετόχων, με έναν αριθμό ψήφων αναλογικό με τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο (Αυστρία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Γερμανία, Λιθουανία, Σλοβενία, Σουηδία). Στη

Γαλλία η εκπροσώπηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελεί την πλειοψηφία, βασισμένη και στη νομική υποχρέωση να διατηρεί την πλειοψηφία των μετόχων.

Η συμμετοχή μπορεί επίσης να είναι εντελώς ανεξάρτητη από αυτή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο κεφάλαιο. Στην περίπτωση αυτή η επιρροή που ασκεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι διαφορετική και μπορεί να λάβει τις εξής μορφές:

1. Οι Ο.Τ.Α. διατηρούν την ουσιαστική εξουσία λήψης των αποφάσεων, ανεξάρτητα από το μερίδιο των μετοχών:

- στο Βέλγιο όπου οι Ο.Τ.Α. διατηρεί νομικά την πλειοψηφία των ψήφων, ανεξάρτητα από την εσωτερική κατανομή των μετοχών

- στην Εσθονία, όπου τουλάχιστον το ένα τρίτο του διοικητικού συμβουλίου πρέπει να είναι μέλη του δημοτικού συμβουλίου και ένα άλλο τρίτο, μέλη της δημαρχιακής επιτροπής ή του αντίστοιχου τοπικού εκτελεστικού οργάνου. Επιπλέον, ανεξάρτητα από το μερίδιο μετοχών της στο κεφάλαιο της εταιρίας, η Τοπική Αυτοδιοίκηση διαθέτει το αποκλειστικό δικαίωμα να διορίζει και να απομακρύνει το διοικητικό συμβούλιο στα πλαίσια του καταστατικού της εταιρίας

2. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει δικαίωμα βέτο σε κάθε σημαντική απόφαση:

- στη Δανία, όπου απαιτούνται τα 9/10 των ψήφων

- στην Ισπανία, όπου απαιτείται πλειοψηφία 3/4 του καταστατικού αριθμού ψηφοφόρων

- στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει το δικαίωμα του βέτο σε ορισμένες δημοτικές επιχειρήσεις

3. Η έγκριση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι απαραίτητη για στρατηγικές αποφάσεις:

- στην Εσθονία, όπου η έγκριση της δημαρχιακής επιτροπής είναι απαραίτητη για συγκεκριμένες αποφάσεις (θέματα μετοχών και εξαγοράς, κέρδη, συγχωνεύσεις, αναδιοργάνωση της επιχείρησης κ.α)

- στην Ουγγαρία, όπου η λήψη των στρατηγικών αποφάσεων γίνεται από τους Ο.Τ.Α., ενώ οι καθημερινές εργασίες της επιχείρησης είναι αντικείμενο του προσωπικού της

- στην Πορτογαλία, όπου η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει να εγκρίνει τις θεμελιώδεις πράξεις της δημοτικής της επιχείρησης (προϋπολογισμούς, δανεισμό, αναφορές)

- στη Σλοβακία, όπου κάποιες αποφάσεις απαιτούν την έγκριση του δημοτικού συμβουλίου

Πίνακας 4**Διάρθρωση του κεφαλαίου των ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων**

ΧΩΡΕΣ	ΔΟΜΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
Αυστρία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει στην Τ.Α. με τάση ανοίγματος του σε άλλους δημόσιους μετόχους, στο πλαίσιο στρατηγικής συμμαχίας, με την Τ.Α να διατηρεί την πλειοψηφία
Βέλγιο	Νομικές ρυθμίσεις: αμιγείς επιχειρήσεις (100% ανήκει σε δημόσια πρόσωπα), μεικτές επιχειρήσεις (πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου), ανεξάρτητα από το ποσοστό των μετοχών, η πλειοψηφία του Δ.Σ. και η προεδρία ανήκουν στην Τ.Α. Πραγματική δομή κεφαλαίου: στον τομέα ηλεκτρικού και φυσικού αερίου αναμένεται αύξηση του μεριδίου της Τ.Α μετά το τέλος της διαδικασίας φιλελευθεροποίησης
Γαλλία	Νομικές ρυθμίσεις: δημόσια - ιδιωτική ιδιοκτησία, με την Τ.Α να κυμαίνεται ανάμεσα στο 50% και το 85% και τουλάχιστον έναν ιδιώτη μέτοχο. Πραγματική δομή κεφαλαίου: στο 35% των επιχειρήσεων μεικτής οικονομίας η πλειοψηφία του κεφαλαίου ανήκει σε άλλους μετόχους πέραν της Τ.Α. Το ποσοστό αυτό αυξάνει στις νέες επιχειρήσεις μεικτής τοπικής οικονομίας.
Γερμανία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου, μόνος διαχωρισμός ανάμεσα σε εταιρίες με έναν μέτοχο και σε άλλες με πιθανή μεικτή (δημόσια - ιδιωτική) ιδιοκτησία. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 80% των δημοτικών επιχειρήσεων ανήκει εξολοκλήρου στη Τ.Α. Στα επόμενα χρόνια το 30% του κεφαλαίου θα ανοιχθεί σε ιδιώτες μετόχους, κυρίως στους τομείς ύδρευσης, αποβλήτων, στέγασης, ενέργειας και δημοσιών μεταφορών, όπου η Τ.Α θα διατηρήσει την πλειοψηφία.
Δανία	Νομικές ρυθμίσεις: η εμπλοκή μιας Τ.Α περιορίζεται στο 49%, εκτός από ορισμένες δραστηριότητες στις οποίες η Τ.Α μπορεί να είναι ο αποκλειστικός μέτοχος. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει σε μια ή περισσότερες Τ.Α.
Τσεχία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει στην Τ.Α, ιδιωτικοί μέτοχοι στην ύδρευση και στην αποχέτευση
Εσθονία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% του κεφαλαίου ανήκει στους Ο.Τ.Α.
Ηνωμένο Βασίλειο	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις, αλλά διαχωρισμός ανάλογα με τη δομή του κεφαλαίου. Εάν η Τ.Α. κατέχει τουλάχιστον το 20% του κεφαλαίου έχει και τον ουσιαστικό έλεγχο των δημοτικών επιχειρήσεων ενώ, εάν η Τ.Α. κατέχει λιγότερο από το 20% δεν έχει κανέναν ουσιαστικό έλεγχο.
Ιρλανδία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις το 100% ανήκει στην Τ.Α. - σπανιότερα παρατηρείται μεικτή ιδιοκτησία (δημόσια - ιδιωτική) με ιδιώτες μετόχους, που επλέγονται ύστερα από διαδικασία διαγωνισμού.
Ισπανία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: πάνω από το 95% των δημοτικών επιχειρήσεων αποτελούν εξολοκλήρου ιδιοκτησία της Τ.Α.
Ιταλία	Νομικές ρυθμίσεις: τουλάχιστον το 20% ανήκει στην Τ.Α. - διαφοροποιήσεις, Πραγματική δομή κεφαλαίου: οι δημοτικές επιχειρήσεις είναι κυρίως ιδιοκτησία της Τ.Α. με τάση ανοίγματος του κεφαλαίου σε μικρότερους εταίρους, κυρίως στους τομείς ενέργειας, ύδρευσης και μεταφορών, με την Τ.Α. να διατηρεί την πλειοψηφία. Άλλοι εταίροι εκτός της Τ.Α.: ιταλικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τράπεζες και άλλες δημοτικές επιχειρήσεις.
Λετονία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση κεφαλαίου, εκτός από το νομικό διαχωρισμό ανάμεσα σε επιχειρήσεις που ανήκουν 100% στην Τ.Α. και επιχειρήσεις στις οποίες η Τ.Α έχει μερίδιο στο κεφάλαιο. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 80% των δημοτικών επιχειρήσεων ανήκει αποκλειστικά στην Τ.Α, ενώ στο 15% των δημοτικών επιχειρήσεων η Τ.Α κατέχει μερίδιο μικρότερο του 50% - και οι ιδιώτες μέτοχοι είναι κυρίως τοπικές επιχειρήσεις και πολίτες.
Λιθουανία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει κυρίως στην Τ.Α.
Ολλανδία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: σχεδόν το 100% αποτελεί ιδιοκτησία της Τ.Α.
Ουγγαρία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες νομικές ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου, εκτός από την περίπτωση των νοσοκομείων, όπου οι ιδιώτες μέτοχοι δεν μπορούν να κατέχουν πάνω από το 49%. Πραγματική δομή κεφαλαίου: η συμμετοχή της Τ.Α. στο κεφάλαιο μειώνεται λόγω της ιδιωτικοποίησης, ενώ οι μετοχές συχνά διανέμονται σε ιδιώτες μετόχους, που είναι κυρίως εγχώριες και διεθνείς επιχειρήσεις, πολίτες και διευθυντές δημοτικών επιχειρήσεων.
Πολωνία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: τα 2/3 των δημοτικών επιχειρήσεων ανήκουν στην Τ.Α. (ύδρευση, απόβλητα). Άλλοι εταίροι εκτός της Τ.Α. στους τομείς των κατασκευών, της ενέργειας και της ύδρευσης (εγχώριες και διεθνείς επιχειρήσεις)
Πορτογαλία	Νομικές ρυθμίσεις: το μερίδιο συμμετοχής της Τ.Α στο κεφάλαιο ανέρχεται τουλάχιστον στο 50%. Νομικοί διαχωρισμοί: δημοτικές επιχειρήσεις 100% ιδιοκτησία της Τ.Α / δημοτικές επιχειρήσεις ιδιοκτησία της Τ.Α. και άλλων δημοσίων οντοτήτων / δημοτικές επιχειρήσεις με πάνω από 50% δημόσιες οντότητες ως μετόχους. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει κυρίως στην Τ.Α.

Σλοβακία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Πραγματική δομή κεφαλαίου: σχεδόν πάντα το 100% είναι ιδιοκτησία της Τ.Α. Ιδιώτες μέτοχοι: κυρίως εγχώριες ιδιωτικές εταιρίες και ξένοι μέτοχοι στη θέρμανση, τα απόβλητα - ύδρευση και στις μεγάλες πόλεις.
Σλοβενία	Νομικές ρυθμίσεις: η σύσταση μιας δημοτικής επιχείρησης απαιτεί τουλάχιστον δύο τοπικές αυτοδιοικήσεις. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 100% ανήκει κυρίως στην Τ.Α. με πιο συχνή όμως πλέον την εμφάνιση ιδιωτών μετόχων (ύδρευση, απόβλητα...).
Σουηδία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου. Πραγματική δομή κεφαλαίου: το 78% των δημοτικών επιχειρήσεων είναι ιδιοκτησία της Τ.Α. - μεικτή ιδιοκτησία στους τομείς μεταφορών, ενέργειας, οικονομικής ανάπτυξης και τουρισμού
Φινλανδία	Νομικές ρυθμίσεις: δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διάρθρωση του κεφαλαίου

πηγή :DEXIA

(εργοδοσία, νέες δραστηριότητες, επενδύσεις, δάνεια)

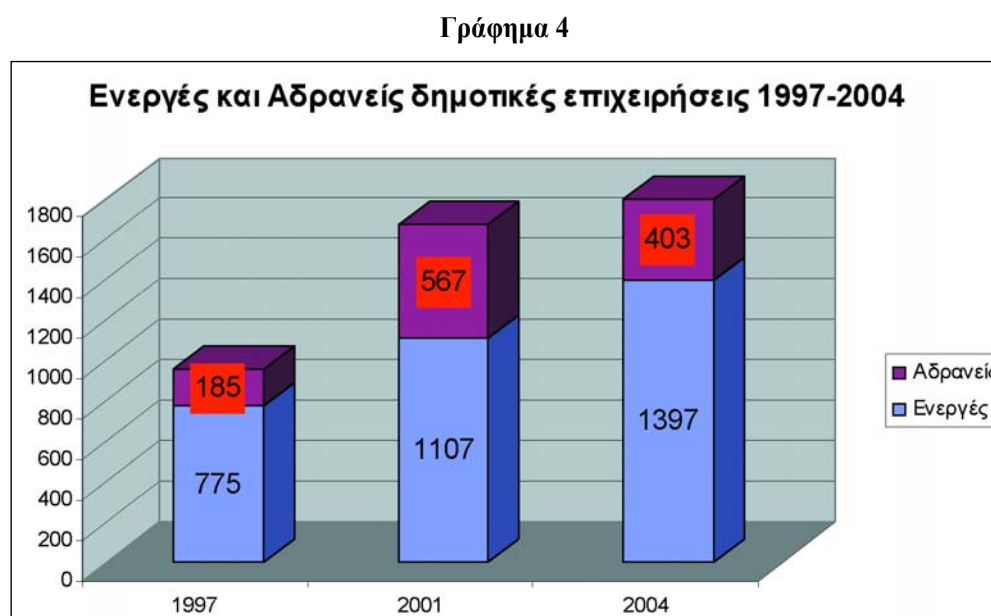
4. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση συμμετέχει στον καθορισμό των δημοσίων υπηρεσιών που διαχειρίζονται οι δημοτικές επιχειρήσεις, στη Δημοκρατία της Τσεχίας, στην Εσθονία, στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ουγγαρία, στην Ιταλία, στη Λιθουανία, στην Ολλανδία, στην Πολωνία (ύστερα από πρόταση της ίδιας της δημοτικής επιχείρησης), στη Σλοβακία, στην Ισπανία, στη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου μόνο οι υπηρεσίες που είναι αντικείμενο μονοπωλίου υπόκεινται σε διαδικασία έγκρισης.

5. Διατηρεί επίσης και έναν καθοδηγητικό ρόλο, όσον αφορά τη διαχείριση των δημοτικών επιχειρήσεων στη Γερμανία.

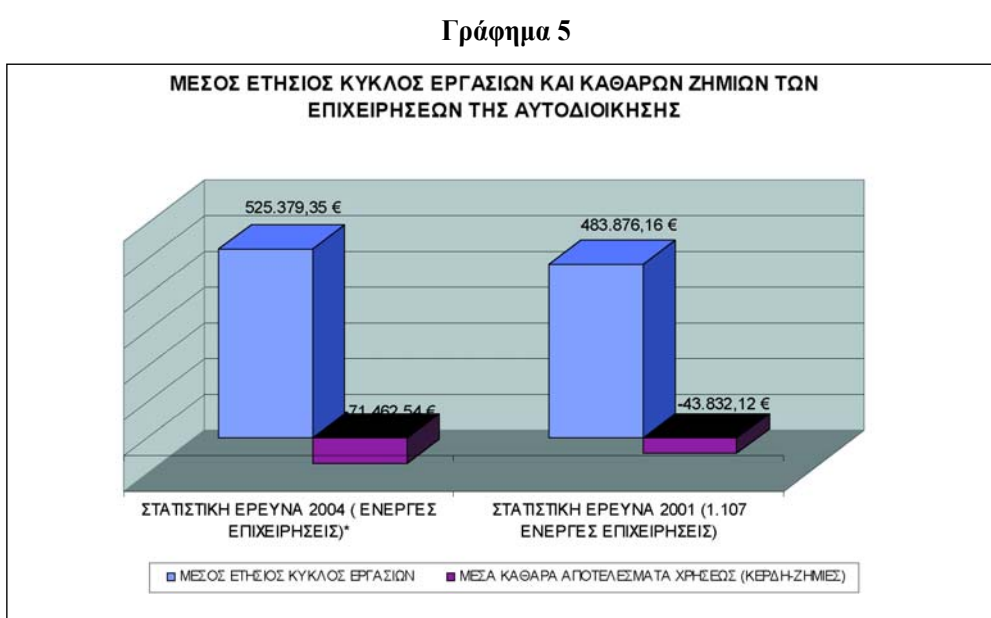
7. Συμπράξεις Δημόσιου Ιδιωτικού Τομέα (Σ.Δ.Ι.Τ)

Οι επιχειρήσεις με συνδυασμό δημόσιου - ιδιωτικού κεφαλαίου αυξάνονται με γοργό ρυθμό στη Γερμανία, την Ουγγαρία και την Ιταλία. Μέσα σε διάστημα μερικών χρόνων, 30% των δημοτικών επιχειρήσεων στη Γερμανία, έχουν «ανοίξει» το κεφάλαιο τους σε ιδιώτες μετόχους, κυρίως στους τομείς ύδρευσης, αποβλήτων, ενέργειας και μεταφορών, αν και η Τοπική Αυτοδιοίκηση παραμένει ακόμα ο κυριότερος μέτοχος.

Το «άνοιγμα» του κεφαλαίου σε ιδιώτες μετόχους ενισχύεται σταθερά στην Αυστρία, τη Γαλλία, την Πορτογαλία, τη Σλοβενία, και τη Σουηδία. Στη Γαλλία, 35% των επιχειρήσεων μεικτής τοπικής οικονομίας βρίσκεται στα χέρια εταιρών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με το 15% να ανήκει σε ιδιώτες και το υπόλοιπο 20% σε άλλους δημόσιους μετόχους, ενώ η αναλογία των ιδιωτών μετόχων συνεχώς αυξάνει στις περιπτώσεις νέων επιχειρήσεων μεικτής τοπικής οικονομίας.

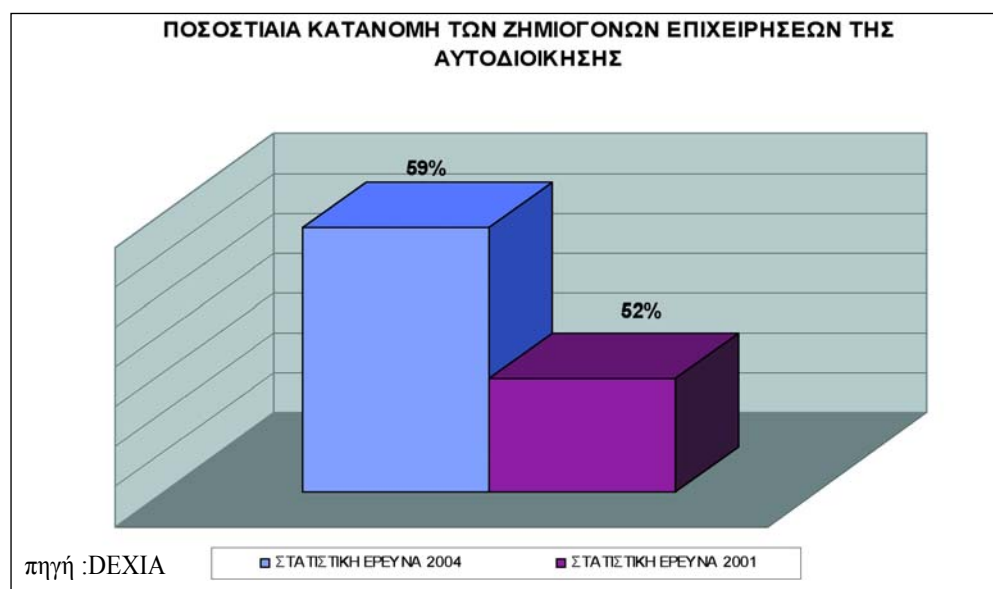

πηγή :DEXIA

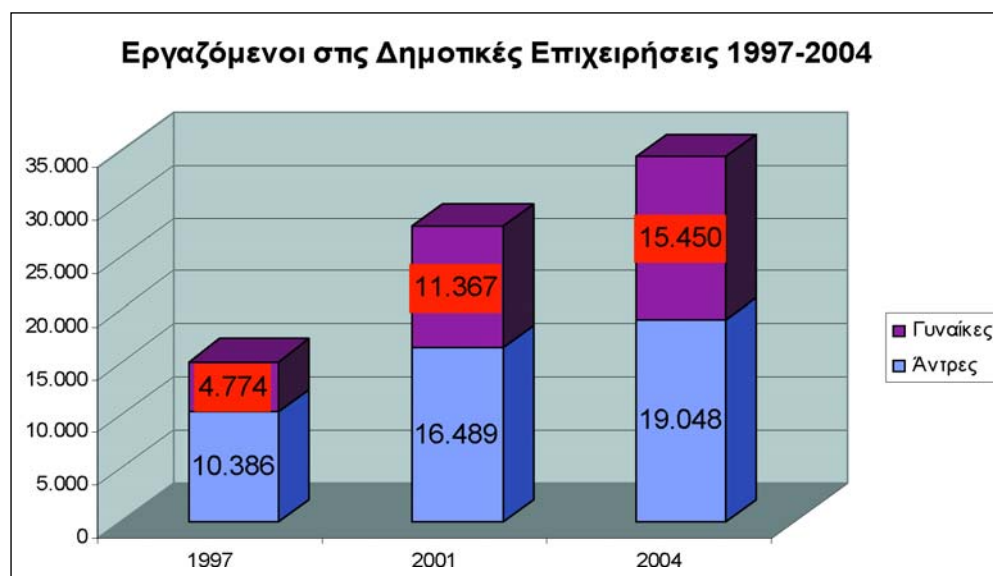

πηγή :DEXIA

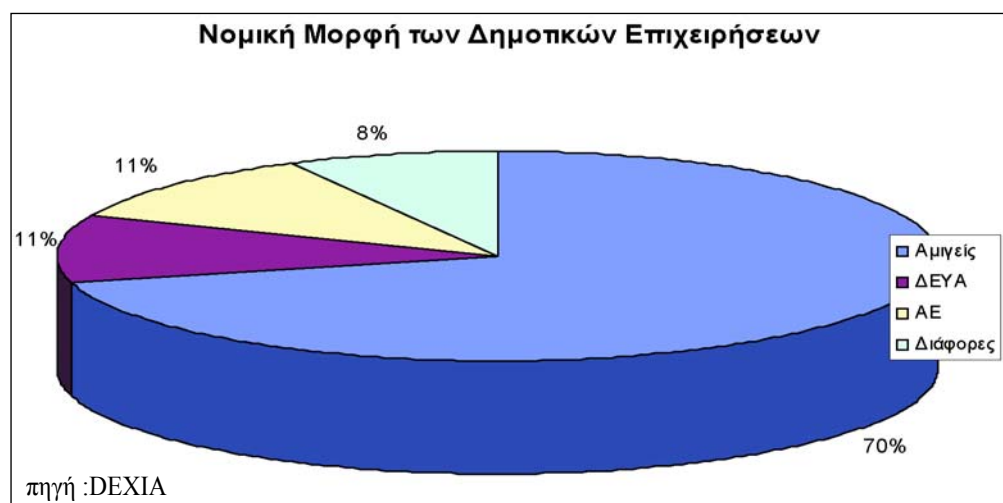
Γράφημα 6

Γράφημα 7

Γράφημα 8

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2006

Στη Σουηδία, 22% των δημοτικών επιχειρήσεων έχουν μεικτό κεφάλαιο, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η μεταφορά, η ενέργεια, η οικονομική ανάπτυξη και ο τουρισμός.

Το Βέλγιο αποτελεί την εξαίρεση στον ενεργειακό τομέα, μιας και ο αριθμός των ιδιωτών μετόχων στο κεφάλαιο των δημοτικών επιχειρήσεων μειώνεται, ύστερα από αλλαγή στη νομοθεσία που αφορά τον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο. Οι Ο.Τ.Α. αναγκάστηκαν να αυξήσουν τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο στους τομείς αυτούς.

Οι Σ.Δ.Ι.Τ. παρουσιάζουν ραγδαία ανάπτυξη κυρίως σε τομείς «αιχμής» και υψηλής ανταγωνιστικότητας από διεθνείς αλλά και ισχυρούς εθνικούς ανταγωνιστές. Αυτοί οι τομείς είναι η ύδρευση, η διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων και η ηλεκτρική ενέργεια.

Αντίθετα, σε τομείς όπως οι μεταφορές, ο τουρισμός και η οικονομική ανάπτυξη, η εμπλοκή των Σ.Δ.Ι.Τ. είναι πολύ μικρότερη.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία και η Ιταλία οι Σ.Δ.Ι.Τ. θεωρήθηκαν το πρώτο βήμα για την ιδιωτικοποίηση. Η μέχρι τώρα εμπειρία δείχνει ότι αυτό πολύ σπάνια συνέβη.

Για την περαιτέρω ανάπτυξη των Σ.Δ.Ι.Τ. σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να παρθούν πρωτοβουλίες για θεσμικές αλλαγές, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

8. Οι δημοτικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα υπάρχουν 1.800 δημοτικές επιχειρήσεις με ετήσιο κύκλο εργασιών 500 εκ € περίπου και 35.000 περίπου απασχολούμενος. Στον αριθμό των απασχολούμενων στις δημοτικές επιχειρήσεις θα πρέπει να προστεθούν και πάνω από 10.000 άτομα, αιρετοί ή όχι, που συμμετέχουν στα Διοικητικά Συμβούλια των δημοτικών επιχειρήσεων.

Μία από τις ιδιαιτερότητες αλλά και τα μεγάλα προβλήματα των ελληνικών δημοτικών επιχειρήσεων είναι το υψηλό ποσοστό των αδρανών επιχειρήσεων.

Μάλιστα, όπως προκύπτει από το Γράφημα 3, οι ζημιογόνες δημοτικές επιχειρήσεις αυξάνονται την τελευταία τριετία, από 542 το 2001 αυξήθηκαν στις 663 το 2004.

Όπως προκύπτει από το παραπάνω γράφημα την τελευταία τριετία οι αδρανείς δημοτικές επιχειρήσεις μειώθηκαν κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το σύνολο των ελληνικών δημοτικών επιχειρήσεων.

Την τελευταία τριετία επίσης ο κύκλος εργασιών των δημοτικών επιχειρήσεων παρουσιάζει αύξηση 9%. Ανησυχητικό όμως είναι το φαινόμενο ότι τα συνολικά αποτελέσματα (Κέρδη μείον ζημιές) είναι ζημιογόνα για το σύνολο των δημοτικών επιχειρήσεων με μία αύξηση των ζημιών, την τελευταία τριετία, ίση με 65%.

Αλματώδη αύξηση παρουσιάζει επίσης ο αριθμός εργαζομένων στις δημοτικές επιχειρήσεις. Από το Γράφημα 4 παρατηρείται ότι μεταξύ 1997 και 2004 ο αριθμός των εργαζομένων στις δημοτικές επιχειρήσεις υπερδιπλασιάστηκε. Οι αμιγείς δημοτικές επιχειρήσεις καλύπτουν

το 70% περίπου του συνόλου. Παρουσιάζουν μάλιστα τη μεγαλύτερη δυναμικότητα αφού είναι η μοναδική νομική μορφή δημοτικών επιχειρήσεων που την τελευταία τριετία παρουσιάζει αύξηση. Από 1.090 αμιγείς δημοτικές επιχειρήσεις που υπήρχαν το 2001 αυξήθηκαν σε 1.274 το 2004.

9. Ευρωπαϊκή εμπειρία και ο νέος Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων

Αντικείμενο

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Οι τομείς δραστηριοτήτων των Ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων επεκτείνονται διαρκώς	Οι τομείς των κοινωφελών επιχειρήσεων περιορίζονται στην κοινωνική προστασία και αλληλεγγύη, την παιδεία, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό

Νομική μορφή

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες ΕΠΕ και ΑΕ	Κοινωφελείς και ΑΕ

Κοινωφελείς και ΑΕ

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Παρατηρείται μία Ευρωπαϊκή τάση «ανοίγματος» των δημοτικών επιχειρήσεων. Σημαντικό στοιχείο πλέον για τον ορισμό μίας Ευρωπαϊκής δημοτικής επιχείρησης δεν είναι μόνο η πλειοψηφία των μετοχών αλλά και ποιος έχει το management	Πλειοψηφία των μετοχών στους ΟΤΑ

Διαχείριση

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Ελευθερία επιλογής των ΟΤΑ σχετικά με τη διαχείριση, διαφύλαξη κανόνων ανταγωνιστικότητας	Περιορισμοί στην ανταγωνιστικότητα των δημοτικών επιχειρήσεων. Ακόμα και οι ΑΕ προσλαμβάνουν προσωπικό με βάση το Ν. 2190/94. Ουσιαστική απαγόρευση πρόσβασης, για τις ΑΕ, σε κοινοτικά και εθνικά προγράμματα

Συμπράξεις Δημόσιου Ιδιωτικού Τομέα

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Ιδιαίτερη προσοχή. Επεξεργασία ειδικών κανονιστικών διατάξεων για την προώθηση των ΣΔΙΤ στην ΤΑ	Δεν γίνεται ουσιαστική αναφορά. Ο νέος νόμος για τα ΣΔΙΤ του Υπ.Οικ.Ο δεν έλαβε καθόλου υπόψη του την ΤΑ

Υποστηρικτικοί μηχανισμοί

Ευρωπαϊκή εμπειρία	Νέος ΚΔΚ
Υποστηρικτικοί μηχανισμοί για την ίδρυση, διαχείριση, πληροφόρηση και ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών δημοτικών επιχειρήσεων	Μητρώο δημοτικών επιχειρήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

5th European Local Public Enterprise Conference (2002) Public Private Partnerships in Local Public Companies in Europe. European Economic and Social Committee Brussels

CEEP (2000) The development of enterprises of Public Participation and of General Economic Interest in Europe since 1996. Statistical review Stockholm

Centre Europeen des Entreprises a Participation Publique et des Entreprises d' Interet Economique General (2004). Final declaration of the participants of the 7th European Meeting with Local Elected Representatives Stockholm

Centre Europeen des Entreprises a Participation Publique et des Entreprises d' Interet Economique General (2001) Local public services

and opening of the markets: The role of local public enterprises. Bruxelles

Centre Europeen des Entreprises a Participation Publique et des Entreprises d' Interet Economique General (2005) Unity in diversity instead of "one-fits-all approach". Bruxelles

Dexia (2004) Local Public Companies in the 25 countries of the European Union. Dexia Paris

Federation des SEM. Βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.fedsem.fr

ΠΕΤΑ 2006. Απογραφές των Επιχειρήσεων της Αυτοδιοίκησης 1997-2004. Αδημοσίευτη έρευνα. (ΚΕΔΚΕ- ΥΠΕΣΔΔΑ)